

Krāpšanas un korupcijas pētījums

EY jau daudzus gadus visā pasaulē nodarbojas ar krāpšanas un korupcijas jautājumu izpēti un ir uzkrājusi būtisku pieredzi šādu pētījumu veikšanā. Šogad tika veikts jau 14. vispasaules Krāpšanas un korupcijas pētījums, kura ietvaros tika aptaujāti 2 825 respondenti no 62 valstīm un reģioniem.

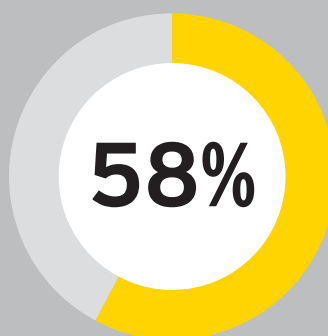
Iedvesmojoties no šī pasaules mērogā veiktā krāpšanas un korupcijas pētījuma, 2016. gada oktobrī EY Rīgas birojs veica savu pirmo krāpšanas un korupcijas pētījumu Latvijā, lai labāk saprastu, kā korupcija tiek uztverta Latvijā un ko dažādi uzņēmumi un organizācijas ir gatavas darīt, lai novērstu krāpšanas un korupcijas riskus. Latvijā pirmā EY Krāpšanas un korupcijas pētījuma mērķis bija gūt dziļāku izpratni, kā arī informēt sabiedrību par šādiem jautājumiem:

- 1) kāds ir respondentu viedoklis par krāpšanas un korupcijas situāciju Latvijā;
- 2) cik liela ir uzņēmumu un organizāciju iekšējā gatavība novērst korupciju un krāpšanu, kā arī cik lielā mērā attiecīgās politikas ir ieviestas šajos uzņēmumos un organizācijās;
- 3) kādus pasākumus uzņēmumi un organizācijas uzskata par visefektīvākajiem krāpšanas un korupcijas novēršanā;
- 4) kāds ir respondentu viedoklis par iespēju ziņot par iespējamiem pārkāpumiem, izmantojot uzticības tālruni.

Korupcijas uztvere

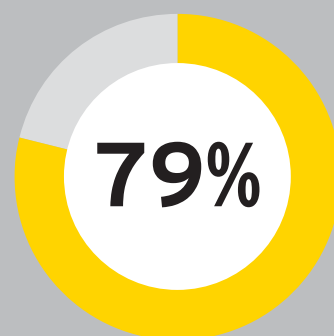
58% respondentu uzskata korupciju par plaši izplatītu praksi Latvijā, bet 79% nepiekrīt tam, ka Korupcija notiek tikai publiskajā sektorā un uz privāto sektoru tā neattiecas. Salīdzinot Latvijas pētījuma rezultātus ar 14. vispasaules Krāpšanas un korupcijas pētījuma datiem, redzam, ka Latvijas situācija ir diezgan kritiska ierindojoties augstāka riska Eiropas valstu grupā. Latvijas rezultāti salīdzinājumā ar citām valstīm ar augstu korupcijas izplatības rādītāju:

1. attēls

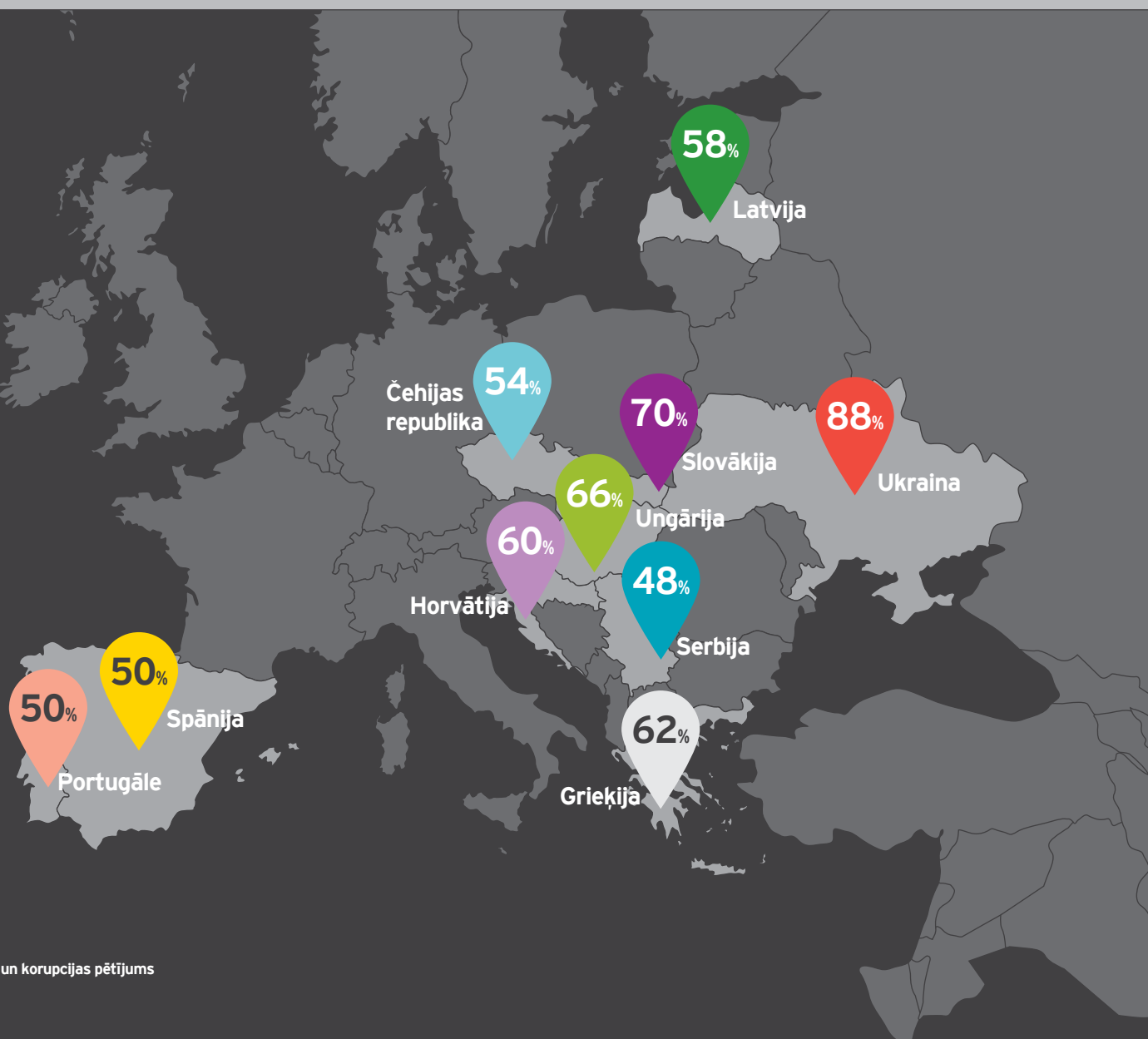

Korupcija (tajā skaitā kukuļdošana) Latvijā ir plaši izplatīta

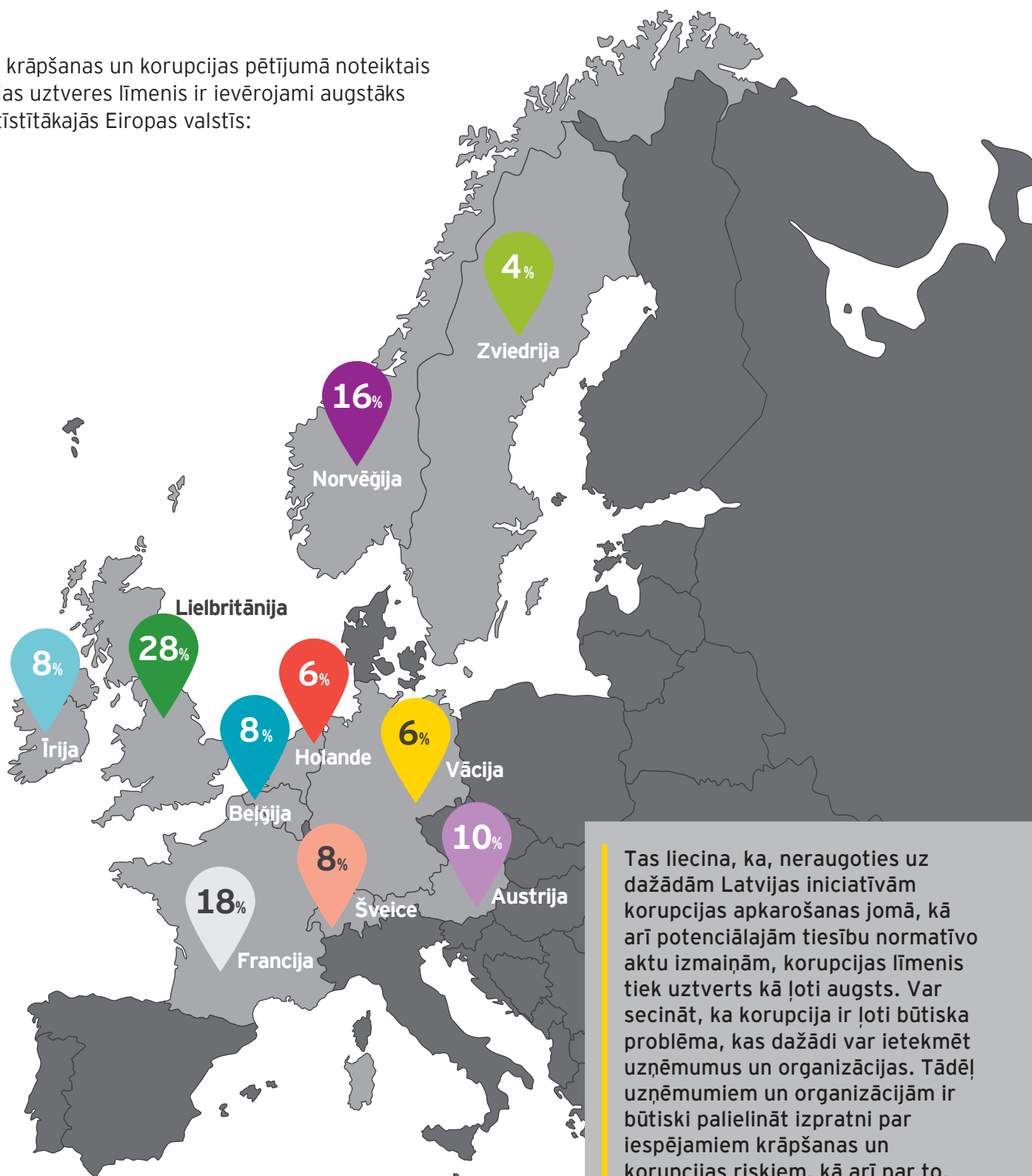
2. attēls

Nepiekrīt, ka korupcija notiek tikai publiskajā sektorā un uz privāto sektoru tā neattiecas

Latvijas krāpšanas un korupcijas pētījumā noteiktais korupcijas uztveres līmenis ir ievērojami augstāks nekā attīstītākajās Eiropas valstīs:

Tas liecina, ka, neraugoties uz dažādām Latvijas iniciatīvām korupcijas apkarošanas jomā, kā arī potenciālajām tiesību normatīvo aktu izmaiņām, korupcijas līmenis tiek uztverts kā ļoti augsts. Var secināt, ka korupcija ir ļoti būtiska problēma, kas dažādi var ietekmēt uzņēmumus un organizācijas. Tādēļ uzņēmumiem un organizācijām ir būtiski palielināt izpratni par iespējamiem krāpšanas un korupcijas riskiem, kā arī par to, kādi pasākumi un līdzekļi būtu visefektīvākie šo risku mazināšanai.

Mūsu pētījuma rezultāti rāda, ka tikai 15% respondentu uzskata, ka izveidoto iekšējo Pretkorupcijas politiku ievērošana kaitētu viņu uzņēmumu vai organizāciju konkurētspējai. Tas norāda, ka uzņēmumi un organizācijas kopumā nepiekrīt, ka politiku ievērošana radītu negatīvas sekas to darbības mērķu sasniegšanā. Pētījuma rezultāti liecina, ka respondentu vidū attieksme pret dažādiem krāpšanas un korupcijas risku mazināšanas procesiem un procedūrām ir pragmatiska un konstruktīva, kas norāda uz lielāku gatavību ieviest un uzlabot esošās korupcijas un krāpšanas novēršanas procedūras. Šobrīd daudzi ārvalstu grupu meitas uzņēmumi Latvijā jau ir ieviesuši daudzas starptautiskā mērogā piemērotās korupcijas novēršanas prakses un procedūras. Tomēr vietējos uzņēmumos un organizācijās šādas prakses vēl nav tik bieži sastopamas, lai gan mūsu pētījuma rezultāti rāda, ka to ieviešana un izmantošana tieši šobrīd vērsas plašumā.

3. attēls

15%

Ja mēs ļoti stingri ievērotu mūsu pretkorupcijas politiku*, tas mazinātu mūsu konkurētspēju Latvijas tirgū

* Pētījuma ietvaros par pretkorupcijas politikām uzskatījām ētikas kodeksu, uzvedības/rīcības kodeksu, pretkorupcijas politiku.

Uzņēmumu un organizāciju apņemšanās un politiku ieviešana

79% respondentu uzskata, ka viņu uzņēmuma vai organizācijas īpašnieki ir skaidri paziņojuši par savu apņemšanos atklāt un novērst jebkādu neētisku rīcību, bet 3 no 4 respondentiem apliecināja, ka viņu uzņēmumā vai organizācijā Pretkorupcijas politika un/vai ētikas kodekss jau ir faktiski ieviesti. 76% respondentu uzskata, ka ētikas standartu ievērošana ir palīdzējusi viņu uzņēmumiem un organizācijām gūt panākumus.

Šie rezultāti liecina, ka lielākā daļa uzņēmumu un organizāciju ir motivēti strādāt saskaņā ar noteiktajām vērtībām un ētikas standartiem. Kopumā no uzņēmumiem un organizācijām, lielākā daļa jau ir ieviesuši kādu politiku vai mehānismu, lai uzsvērtu, ka uzņēmums vai organizācija nepieļaus nekāda veida krāpšanu vai korupciju.

4. attēls

79%

Uzņēmuma/ organizācijas īpašnieki ir skaidri paziņojuši par savu apņemšanos atklāt un novērst jebkādu neētisku rīcību uzņēmumā/organizācijā

5. attēls

3 no 4

Mums ir pretkorupcijas politika un/vai ētikas kodekss

6. attēls

76%

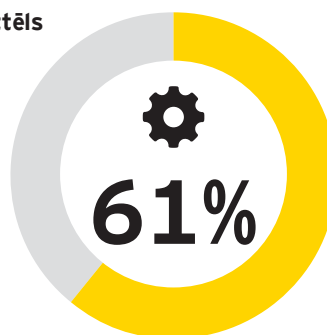
Ētikas normu ievērošana ir palīdzējusi mūsu uzņēmumam/organizācijai gūt panākumus

61% respondentu neuzskata, ka politikas ir tikai formāli dokumenti, kas netiek piemēroti ikdienā. Šāda atbilde liecina, ka būtiska daļa respondentu tomēr netic, ka politikas tiek izmantotas efektīvi.

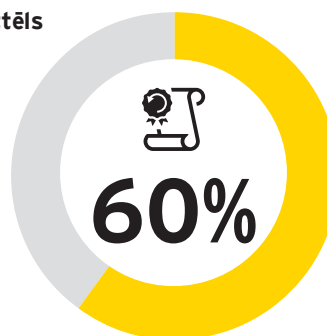
60%, nedaudz mazāka respondentu daļa, uzskata, ka ir skaidri noteiktas soda sankcijas par politiku pārkāpšanu, tomēr tikai 30% atbilžu norādīts, ka darbinieki tiešām sodīti par iekšējo politiku pārkāpumiem. Šie rezultāti vēlreiz apliecina, ka politikās un procedūrās varētu nebūt precīzi definētas soda sankcijas, līdz ar to pastāv risks, ka tās ir tikai vienkārši formāli dokumenti, kas neparāda, kā attiecīgais uzņēmums vai organizācija rīkosies iespējama pārkāpuma gadījumā.

7. attēls

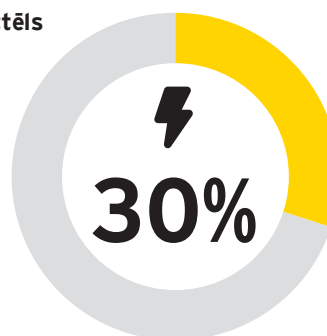
Nepiekrīt, ka Pretkorupcijas politika un rīcības kodekss/ ētikas kodekss ir formāli dokumenti un netiek ikdienā piemēroti

8. attēls

Par pretkorupcijas politiku neievērošanu ir skaidri noteiktas soda sankcijas

9. attēls

Darbinieki ir tikuši sodīti par mūsu pretkorupcijas politikas neievērošanu

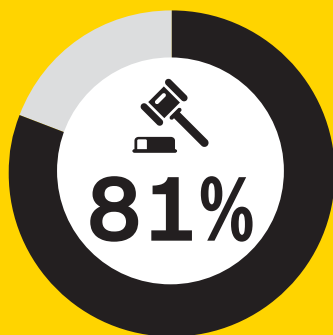
Korupcijas un krāpšanas novēršanas politikas un procedūras

Pētījuma rezultāti liecina, ka visplašāk piemērotās metodes korupcijas un krāpšanas novēršanai ir iekšējā un finanšu ārējā revīzija (šādi atbildējuši attiecīgi 81% un 95% respondentu), kā arī regulāri veiktas iekšējās kontroles (86% respondentu). 80% gadījumu darbiniekam ir pienākums ziņot par saviem iespējamiem interešu konfliktiem un 60% gadījumā uzņēmums vai organizācija veic Darbinieku iespējamo interešu konfliktu pārbaudes.

Uzņēmumi un organizācijas, kā būtiskāko korupcijas un krāpšanas novēršanas metodi ir norādījuši finanšu revīziju, tādējādi parādot savu paļāvību uz to, ka ārējie revidenti savas finanšu revīzijas ietvaros spētu identificēt iespējamus aizdomīgus darījumus, kā arī norādīt uz būtiskākajiem kontroļu trūkumiem.

Kopumā rezultāti norāda uz to, ka uzņēmumi un organizācijas ļoti nozīmīgu uzmanību pievērš iekšējo kontroļu sistēmai, kā arī aktīvi izmanto iekšējo auditu, lai izprastu uzņēmuma vai organizācijas situāciju noteiktās augstāka riska jomās.

10. attēls

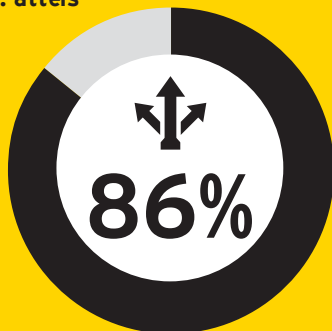
Iekšējais audits

11. attēls

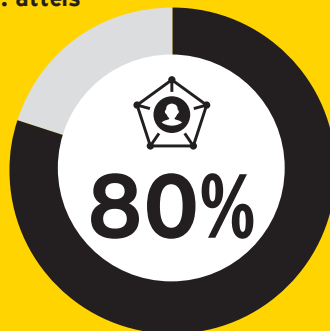
Finanšu revīzija

12. attēls

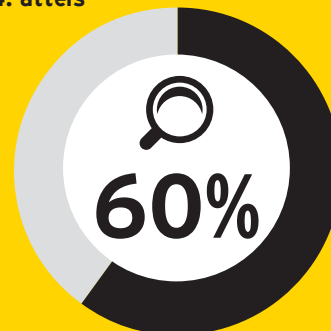
Regulāri veikti iekšējās kontroles pasākumi

13. attēls

Darbiniekam ir pienākums ziņot par saviem iespējamiem interešu konfliktiem

14. attēls

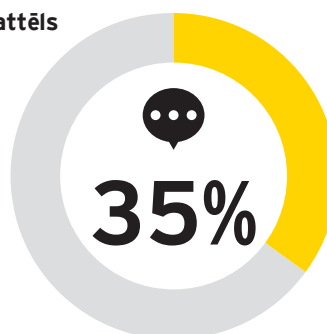
Darbinieku iespējamo interešu konfliktu pārbaudes

Augsta prioritāte uzņēmumu un organizāciju vidū tiek piešķirta arī iespējamo interešu konfliktu apzināšanai uzliekot par pienākumu darbiniekiem tos norādīt pašiem, kā arī veicot pastāvīgas iespējamo interešu konfliktu pārbaudes.

35% respondentu uzņēmumu vai organizāciju ir ieviests uzticības tālrunis ziņošanai par iespējamiem pārkāpumiem, un 35% no šiem gadījumiem ir skaidri noteiktas instrukcijas tā lietošanai. Tas nozīmē, ka šāds korpucijas un krāpšanās identificēšanas un novēršanas rīks ir izveidots un efektīvi darbojas tikai 1 no 6 uzņēmumiem un organizācijām. Lai gan 63% aptaujāto nepiekrīt, ka uzņēmumu un organizāciju vadība nepamana neētisku rīcību, joprojām saglabājas augsta varbūtība, ka pārkāpumi var palikt neatklāti. Efektīvs ziņošanas rīks var palīdzēt šo varbūtību mazināt.

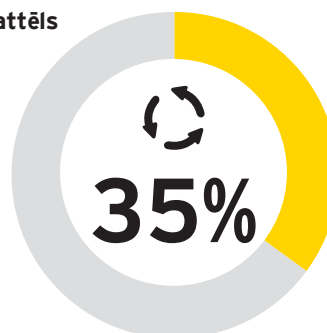

15. attēls

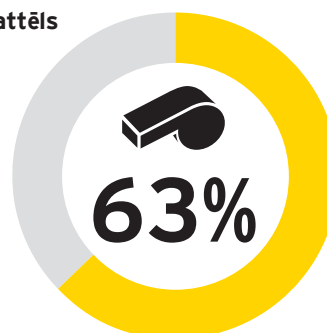
Vai uzņēmums/
organizācija ir ieviesusi
"uzticības tālruni"
ziņošanai par iespēja-
miem pārkāpumiem?

16. attēls

Vai ir pieejamas
skaidras instrukcijas tā
lietošanai?

17. attēls

Nepiekrīt, ka
vadībai bieži paliek
nepamanītas neētiskas
darbības uzņēmumā/
organizācijā

Lai gan efektīvi ieviesta iekšējās kontroles sistēma neapšaubāmi ir viens no galvenajiem faktoriem pārkāpumu novēršanai, pētījuma rezultāti liecina arī par to, ka uzņēmumi un organizācijas joprojām lielā mērā paļaujas uz pašu spēkiem pārkāpumu novēršanai un identificēšanai. Tie vēsturiski nebija saskatījuši uzticības tālrunī potenciāli efektīvu pārkāpumu identificēšanas un novēršanas līdzekli.

Uz jautājumu, kas uzņēmumam vai organizācijai būtu jā dara, lai mazinātu krāpšanas un korupcijas risku, 68% respondentu atbildēja, ka būtu jāveic regulārs riska novērtējums. 50% respondentu uzskata, ka jāizstrādā un jāievieš skaidri noteikta sistēma ziņošanai par iespējamiem pārkāpumiem, uzsverot tās nozīmi krāpšanas un korupcijas riska mazināšanai attiecīgajā uzņēmumā vai organizācijā.

Šie rezultāti norāda, ka, uzņēmumi un organizācijas ir gatavas detalizēti izvērtēt savu ekspozīciju dažādiem iespējamiem korupcijas un krāpšanās riskiem, lai padziļinātu savu izpratni par tiem un attiecīgi, iegūstot dziļāku izpratni, sistematizēt un attīstīt korupcijas un krāpšanās novēršanas rīkus.

Savukārt skaidri noteikta ziņošanas rīka ieviešanas aktualitāte norāda, ka uzņēmumi un organizācijas saskata ziņošanas rīkā būtisku krāpšanas un korupcijas novēršanas sistēmas papildinājumu un ir gatavas to ieviest ne tikai formāli, bet arī praktiski.

18. attēls

68%

Regulāri jāveic krāpšanas risku izvērtējums

19. attēls

50%

Jāievieš politikas, kas ne tikai palielina informētību par ziņošanas mehānismiem, bet arī mudina darbiniekus ziņot par pārkāpumiem

Attieksme pret uzticības tālrūni ziņošanai par pārkāpumiem

78% respondentu norādīja, ka viņi būtu gatavi ziņot par savām aizdomām par iespējamo krāpšanu. Tomēr potenciālos uzticības tālrūņa lietotājus uztrauc vairāki faktori, kas varētu ietekmēt viņu lēmumu ziņot par savām aizdomām. 37% respondentu kā galveno apstākli, kas varētu kavēt viņus ziņot par pārkāpumu, norāda bailes par savu drošību. Bažas par savu turpmāko karjeru uzņēmumā vai organizācijā kā būtisku faktoru norādījuši 29% respondentu. Lēmumu par ziņošanu var ietekmēt arī dažāda lojalitātes izpratne (gan pret uzņēmumu, gan kolēģiem).

20. attēls

78%

Ja Jums būtu aizdomas par krāpšanu, kukuļošanu vai korupciju darbā, vai Jūs par savām bažām ziņotu?

21. attēls

37%

Bailes par savu drošību

22. attēls

29%

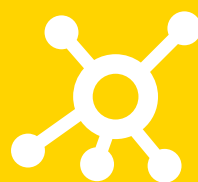
Bažas par Jūsu turpmāko karjeru Jūsu uzņēmumā/ organizācijā

Šie rezultāti liecina, ka, lai gan liela respondentu daļa būtu gatavi ziņot par savām bažām, būtiska ir uzticības tālrūņa lietošanas anonimitātes nodrošināšana. Attiecīgi anonimitātes nodrošināšanai galvenie uzdevumi ir veicināt, ka vadība ievieš un pilnībā atbalsta šādu anonimitāti, kā arī paskaidrot visiem uzņēmuma vai organizācijas darbiniekiem, cik būtisks ir šis rīks kopumā uzņēmuma vērtību atbalstīšanai.

Noslēgums - aicinājums uz rīcību

Noslēgumā secinām, ka, lai gan korupcijas uztveres līmenis Latvijā ir ļoti augsts, pētījuma rezultāti parāda arī to, ka uzņēmumi un organizācijas saprot krāpšanas un korupcijas novēršanas jautājuma būtiskumu, un ir gatavi praktiski rīkoties korupcijas un krāpšanās risku mazināšanai, uzlabojot jau esošos mehānismus un ieviešot jaunus pasākumus.

Tādēļ šī pētījuma kontekstā vēlējāmie norādīt sekojošus rīcības punktus, ko uzņēmumi vai organizācijas var apsvērt un nepieciešamības gadījumā ņemt vērā pie korupcijas un krāpšanas novēršanas sistēmas pastiprināšanas un efektivitātes uzlabošanas.

✓ **Tonis no augšas** - Lai gan pētījuma rezultāti norāda uz to, ka aptaujāto uzņēmumu un organizāciju vadība nopietni uztver korupcijas un krāpšanas problemātiku, tomēr vēlreiz gribējām uzsvērt, ka kamēr lielākā daļa no uzņēmuma vai organizācijas darbiniekiem nebūs pārliecināti, ka vadība ar savu rīcību rāda piemēru uzņēmuma vai organizācijas vērtību aktualizēšanā, jebkādi citi ieviestie kontroles mehānismi nebūs pilnībā efektīvi.

✓ **Krāpšanas un korupcijas risku izvērtējums** - Pētījums norādīja, ka no rīkiem, kas vēl nav plaši izmantoti, krāpšanas un korupcijas risku izvērtējums ir rīks, kur atbildētāji saskata visaugstāko potenciālu šo risku novēršanai. Vēlējāmie uzsvērt, ka šāds izvērtējums ļauj dziļāk sev apzināt un izvērtēt kādiem riska aspektiem uzņēmums vai organizācija ir pakļauti, kā arī, kā esošie kontroles mehānismi palīdz novērst šo risku realizēšanos. No pieredzes redzam, ka uzņēmumi vai organizācijas bieži vien mēdz apstāties tikai pie risku apspriešanas un risku reģistra izveidošanas. Uzskatām, ka lai šis rīks būtu pilnībā efektīvs ir jāizvērtē esošo kontroļu efektivitāte un jānorāda konkrēti rīcības soļi atlikušā riska mazināšanai uzrādot termiņus un atbildīgos par šo soļu ieviešanu.

✓ **Iekšējo kontroļu sistēmas stiprināšana** - Pareizi un efektīvi nostādīta iekšējo kontroļu sistēma ir viens no būtiskākajiem iekšējiem mehānismiem, kas novērstu iespēju veikt ar korupciju vai krāpšanas saistītu rīcību. Uzņēmumiem un organizācijām, kas regulāri neveic korupcijas un krāpšanas risku izvērtējumus, vēlāmie ieteikt skatīt kontroļu mehānismu pretstatā iespējamiem riskiem, lai izvērtētu, vai esošās kontroles ir efektīvas riska nosegšanā vai arī nav vairs aktuālas.

✓ **Aktīva iekšējā audita izmantošana** - Mēs vēlētos aicināt uzņēmumus un organizācijas aktīvāk izmantot iekšējo auditu uz visjutīgākajiem procesiem (piemēram, iepirkumu, investīciju projektiem, piegādātāju padziļinātu pārbaudi), lai pārbaudītu procesu efektivitāti, kā arī identificētu iespējamus kontroļu pārkāpumus. Iesakām izskatīt, kā, izmantojot dažādus informāciju tehnoloģiju risinājumus, varētu darīt iekšējā audita darbu efektīvāku pielietojot augstāku analītisko kapacitāti.

✓ **Ziņošanas rīka ieviešana** - Ziņošana ir viens no svarīgākajiem rīkiem, kas ļautu uzņēmumam vai organizācijai iekšēji noskaidrot par iespējamām problēmām saistībā ar korupciju un iespējamu krāpšanos. Ņemot vērā, ka šī rīka izmantošana vēl nav plaši izplatīta, bet pētījuma ietvaros respondenti apsver tā ieviešanu, vēlējāmie norādīt, ka rīka efektīvai ieviešanai ir nepieciešams parādīt skaidru vadības attieksmi pret to un nodrošināt rīkam augstākās vadības atbalstu, garantējot ziņotāju konfidencialitāti un anonimitāti.

Pētījuma tvērumis:

Pētījuma ietvaros mēs saņēmām atbildes no 100 respondentiem. Būtiskākā daļa (72%) respondentu bija uzņēmumu un organizāciju augstākā līmeņa vadības pārstāvji un finanšu direktori, finanšu un grāmatvedības departamenta vadītāji.

Pētījuma dalībnieki pārstāv ļoti plašu nozaru spektru gan ar nozīmīgu dalību no valsts sektora, mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības, finanšu sektora, ražošanas un apstrādes rūpniecības un daudzām citām nozarēm.

Pētījuma dalībnieki pārstāv dažāda lieluma uzņēmumus un organizācijas. 32% pārstāv lielos uzņēmumus un organizācijas, līdzīgs sadalījums ir arī starp vidējiem un maziem uzņēmumiem un organizācijām.

Kāds ir Jūsu ieņemamais amats vai statuss?

Vadītājs, direktors, valdes loceklis	39%
Finanšu direktors, Finanšu departamenta vadītājs, Grāmatvedības departamenta vadītājs	33%
Darbinieks, speciālists	11%
Iekšējais auditors, kontrolieris, Risku pārvaldības departamenta vadītājs/risku pārvaldnieks	7%
Vidējā līmeņa vadītājs	7%
Īpašnieks, akcionārs/dalībnieks, revīzijas komisijas loceklis	2%
Juridiskā departamenta vadītājs, jurists	1%

Kādā nozarē Jūs strādājat?

Valsts sektors	24%
Mazumtirdzniecība un vairumtirdzniecība	15%
Banku darbība, apdrošināšana, investīcijas, citi finanšu pakalpojumi	13%
Ražošana un apstrādājošā rūpniecība	10%
Transports, loģistika, infrastruktūra	8%
IT, tehnoloģijas, telekomunikācijas, elektronika	8%
Enerģētika, naftas rūpniecība, iegūstošā rūpniecība/ kalnrūpniecība	6%
Būvniecība, nekustamie īpašumi	5%
Medicīna, veselības aprūpe, farmācija, sociālā aprūpe	5%
Plašsaziņas līdzekļi, izklaide, sabiedriskās attiecības	2%
Zinātne, izglītība, māksla	2%
Tūrisms, viesnīcas	

Cik liela ir Jūsu organizācija?

Vairāk par 500 darbiniekiem	32%
121-499 darbinieki	27%
10-49 darbinieki	21%
50-120 darbinieki	15%
Mazāk par 10 darbiniekiem	5%

Kontakti:

Diāna Krišjāne

Partnere
Revīzijas nodaļa

diana.krisjane@lv.ey.com
+371 6704 3801
+371 2912 7827

Liudas Jurkonis

Izpildedirektors
Krāpšanas gadījumu izmeklēšanas
un domstarpību risināšanas nodaļa

Liudas.Jurkonis@lv.ey.com
+370 5274 2200
+370 620 74022

Jānis Vēmanis

Projektu vadītājs
Krāpšanas gadījumu izmeklēšanas
un domstarpību risināšanas nodaļa

Janis.Vemanis@lv.ey.com
+371 6 704 3801
+371 26 499220

